

פרשו התוס' ועוד: אם מחבר בחזק (ותוקע) — חייבו רב ושמואל חטאת, ולכך ברפוי מסתבר שאסור מדרבנן, כתנא קמא. ואולם לרשב"ג שהתיר ברפוי לכתחילה, משמע שכשאינו רפוי פטור אבל אסור. וכן סוברים ר' אבא ורב הונא ב"ח. [ואולי גם לר' אבא ורהב"ח אם תוקע חייב חטאת, כרב ושמואל, אלא שכשאינו תוקע התירו לכתחילה. ע' רמב"ן וריטב"א]. ולדעת בית שמאי (ביצה כב.) יש בנין בכלים ואפילו אם אינו תוקע חייב (ראשונים).

והוא הדין המחזיר קנה מנורה בשבת — חייב חטאת [ולרשב"ג פטור], אבל קנה של סיידים (שמאריכים ומקצרים אותו תדיר לפי הצורך, ואין כאן גמרו של כלי. עפ"י רש"י) — לא יחזיר ואם החזיר פטור. רבי סימאי אומר: קרן עגולה (שהרכבתה מעשה אומן) — חייב. קרן פשוטה (מעשה הדייט) — פטור אבל אסור.

הלכה כרשב"ג שברפוי מותר, וכפי שנהגו בבית רבי חמא, וכר' אבא ורב הונא בריה דרב חייא. ר"ף ועוד. ויש פוסקים: דוקא בדבר שדרכו ברפוי. נחלקו הפוסקים בהברגה מהודקת ללא תקיעה, האם אסורה מדרבנן או מדאורייתא. וכתבו כמה פוסקים אחרונים להקל בהברגה, בכלים שהם מיוחדים לכך תדיר, לשנות את מצבם על ידי ההברגה.

ד. נותנים כלי תחת הנר מערב שבת לקבל ניצוצות, אבל לא יתן לתוכו מים. ופרשו בגמרא שאסרו זאת הואיל והוא מקרב את כיבוי בכך שנותן בו מים, (וגזור ערב שבת אטו שבת, לפי שדומה לאנשים כדבר המותר ויבואו לעשותו בשבת, ואפשר לבוא בכך לידי חיוב גמור. עפ"י רש"י ותוס').

א. כתבו הראשונים שמותר ליתן מים בכלי זכוכית שהשמן נתון בו, לפי שאין כוונתו לקרב הכיבוי אלא להגביה השמן ואין שייך לגזור שמא יעשה בשבת. ונחלקו האחרונים בנתינת מים בקנה של נר שעוה (ע' משנ"ב; חזו"א לה, ט).

ב. יש אומרים שאין איסור אלא כשנותן מים לאחר שהנר דולק, אבל נתן מים מקודם — אין זה 'מכבה' כלל, שהרי בשעה שנותן מים אין את מה לכבות. [ואולם אם היה עושה כן בשבת, נותן מים ואח"כ מדליק — יש צד לחייבו משום מכבה. עפ"י אבני נזר או"ח רלה]. ויש סוברים שלא נחלקו ראשונים בדבר זה, וכשאסור אסור בכל אופן (ע' חזו"א לה, ט).

ג. בירושלמי העמידו משנתנו כרבי יוסי האוסר גרם כיבוי בשבת, אבל לחכמים מותר, דלא כתלמודנו.

פרק רביעי; דפים מז — מח

זו. א. במה אין טומנים את הקדרה בערב שבת?

ב. האם מותר להטמין קדרה מערב שבת בדבר שאינו מוסיף הבל, וליתנה על גבי דבר המעלה הבל?

א. אין טומנים את התבשיל בערב שבת בדבר המוסיף הבל (גזרה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות. לעיל לד כפרש"י). ומגו חכמים דברים המוסיפים הבל:

גפת [נסתפקו בגמרא אם דוקא גפת של זיתים אסור או אף של שומשמן]. (וכן הלכה. רבנו יונה, רשב"א ועוד. וע' ב"י רנז), זבל, מלח, סיד, חול — לחים ויבשים; תבן, זגים, מוכים, עשבים — בזמן שהם

לחים. [ונסתפקו בגמרא (מט. כפרש"י) האם מדובר בלחים מחמת עצמם דוקא, שעדיין לא נתיבשו, (ומוכין וכסות לחים — אתה מוצא בצמר הנמרט מביין ירכותיה של בהמה, שיש בו לחלוחית קבועה), או גם בלחים מחמת דבר אחר. ומסקנת ההלכה לקולא באיסור דרבנן, שלחים מחמת דבר אחר — מטמינים בהם. רי"ף, רא"ש].

א. לשיטת רשב"ם והרי"ד ור"י מאורלינש (הובא באו"ז ח"ב ח), לא אסרו אלא בדבר המבושל לחצאים, אבל קדרה חיה או דבר המבושל — מותר. ורבנו תם ועוד ראשונים סוברים שהטמנה אסורה בכל אופן. וכן העיקר להלכה, ובמקום שנהגו להקל על פי סברה ראשונה אין למחות בידם, אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות (רמ"א רנו, ז).

יש אומרים שמותר להטמין בדבר המוסיף הבל תבשיל העשוי לאכילה למחרת, שאין חוששים בזה שמא יחתה. ואולם אין הלכה כן, אך בדיעבד — אינו נאסר באכילה. עפ"י רמ"א רנו, א וערוה"ש ש.ס. והוא הדין להטמין בערב שבת בבוקר לצורך ליל שבת, דינו כמטמין לצורך מחר, ואסור לעשות כן ובדיעבד מותר (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד עד).

ב. יש לאסור להניח גחלים תחת הקדרה אפילו יתן עליהם אפר, לפי שהגחלים מעלים הבל (תוס').

נחלקו הראשונים בדין הטמנה במקצת, האם היא אסורה, הגם שלמעלה הקדרה מגולה — וכן פסק השו"ע (רנ"ג, א), או מותרת — וכן פסק הרמ"א.

ג. כתבו התוס' (והרא"ש והרשב"א ועוד), העושה חפירה גדולה ומניח הקדרה בתוכה — אין זו הטמנה, לפי שאויר מפסיק בין הקדרה לכותל ואין 'הטמנה' אלא בדבר הנוגע בקדרה מסביבותיה.

ב. אמר ר' זירא: קופה (= סל) שטמן בה — אסור להניחה על גפת של זיתים. ופרשו, לפי שגפת זה מעלה הבל, שלא כגפת שומשומין, לכך אסור.

א. הרמב"ן כתב שתי אפשרויות; אפשר דוקא אם הטמין הקדרה בקופה מצדיה ומלמעלה, כגון שהפך הקופה, ושולי הקדרה נוגעות בגפת, והקופה נוגעת גם היא בגפת, כך שהקדרה מכוסה מכל צד, ולמטה היא נוגעת בדבר המוסיף הבל — רק אז אסור. ואפשר אפילו יש לקופה שולים, הואיל והם נוגעים בגפת המעלה הבל, אף זה אסור. ולא הותרה שהייה אלא על גב כסא של ברזל, שהקדרה אינה נוגעת כלל בגחלים.

והרשב"א הוסיף לאסור אפילו אם טמן הקדרה בקופה ותלאה באויר, ומלמטה יש גפת או דבר המוסיף הבל, הגם שאינו נוגע בקופה — אסור. וכן פסק השלחן-ערוך (רנ"ג, ח).

ב. להניח קדרה טמונה על גבי זבל וסיד — המאירי כתב שאסור, כדין גפת של זיתים. והשפת-אמת צדד שמותר, וכן בספר חדש האביב.

דף מח

- סח. א. האם מותר להניח סודר על קנקן של חמים, או לפרוס בגד על הגיגית?
- ב. האם מותר לטלטל מוכין שטמן בהם?
- ג. האם מותר להכניס נוצות לתוך הכר והכסת?
- ד. בית הצואר (שדרך הכובסים לקשרו) — האם מותר להתירו או לפתחו מלכתחילה בשבת?

שאלות ותשובות לסיכום מסכת שבת

א. רבא גער בעבדו של ראש הגולה שהניח סודר על פי הקנקן (של מים או יין; לדעת רבנו תם אין כיבוס אלא במים, ומפרש שמדובר כאן במים. וערש"י, רש"ש, חדש האביב) והניח הנטלה (= כלי לשאיבת המשקה) עליו, מפני החשש שיבוא לסחטו מן המים שנבלעו בו [כפי שאכן ארע]. ובארו שדוקא בכגון זה, שהוא מקפיד על הרטבת הבגד, אבל בגד המיוחד לפריסה על הגגית — מותר, שכך דרכו ואין מקפידים על הרטבתו ולא יבואו לסחטו.

ב. סתם מוכים הגם מוקצים, לפי שמיועדים למלאכה (לעשות מהם לבדים). ואין אומרים הלא ראויים להסב עליהם.

ואם טמן בהם קדרה — אביי אסרם בטלטול, לפי שהם נשארו מוקצים למלאכה, אלא שהטמין בהם באקראי.

א. כתבו התוס' בשם הרשב"א, שלפי תירוץ רבינא (להלן מט.) אין המוכין מוקצים אלא בשל הפתק (= אוצר, מחסן), אבל סתם מוכין שטמן בהם אינם מוקצים. ויש אומרים שאין חילוק בדבר. ויש אומרים שלא אסרו אלא לשבת אחרת, אבל באותה שבת שהטמין בה, אינם מוקצים (עפ"י רמב"ן ור"ן להלן, ועוד).

ב. השפת-אמת צדד שדוקא מוכין שטמן בהם אסורים בטלטול, אבל כגון עשבים וזגים שהם זולים מן המוכין, אם טמן בהם מותר לטלטלם. אלא שהעיר שמסתימת הפוסקים לא משמע כן.

ג. אין נותנים את המוכים / הנוצה לתוך הכר או הכסת החדשים, לא בשבת ולא ביום טוב, אבל אם נשרו מהם — מחזירים.

והוא הדין לכל כיוצא בזה — כגון נותקו חוטי הסרבלי; אם הנקב רחב וניתן להחזירם ללא טורח, מותר. ודוקא בענין שאין לחוש שמא יתקע או יקשור. (תוס').

נראה שמותר לנפח כדור או דמויות חיות וכדו' [בפה או אף על ידי משאבה, כאשר כך היא דרך ניפוחם], כאשר האויר נשמר בהם על ידי פקק מיוחד או גומי (ללא קשירה) — לפי שאין בדבר טורח גדול וגם אין בו אומנות. (עפ"י הגרשו"א). ויש אומרים דוקא בישן ולא בחדש, כמו מילוי מוכין בכר (יסודי ירוקן, מובא בשמירת שבת כהלכתה טז, ח ובהערה. ויש סוברים שתמיד נידון זה כחדש, שהרי האויר שממלא עתה אינו אותו אויר שיצא, שלא כבהחזרת מוכין. ואולם דעת הגרשו"א (במנחת שלמה י"א, ה) שאין זה נחשב כנותן בתחילה. ע"ש).

ד. מתירים בית הצואר (שקשרו הכובס, ואינו קשר של קיימא. ריטב"א) בשבת, אבל לא פותחים לכתחילה, שהרי הוא עושה כלי. וחייב חטאת. (רב יהודה אמר רב).

ט. מה דינם של כלים מחוברים, לענין קבלת טומאה והזאה לטהרתם?

שלל של כובסים (— שהכובסים שוללים הבגדים ביחד לצורך כיבוסם), ושלשלת של מפתחות, [וכן הבגד שהוא תפור כלאים — שסופו לנתק התפירה] — חיבור לטומאה, שאם נטמא אחד נטמאו כולם, עד שיתחיל להתיר. ואפילו לאחר שנגמרה מלאכת הכיבוס מועיל חיבורם זה, (לפי שרק מעשה מוציא מידי מעשה, לטהר. רש"י).

ואולם מקל (דעלמא) שעשהו יד לקרדום — הריהו חיבור לטומאה רק בשעת מלאכה. ובארו טעם החילוק, לפי שאדם זורק את המקל בגמר השימוש בקרדום, אבל בשלל של כובסים, גם שלא בשעת מלאכה נוח לו בחיבור זה, שאם ייטנפו בגדיו, חוזר ומכבסם כשהם מחוברים בשלל.

ואמרו שדין זה כשיטת רבי מאיר שאמר, בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה, מטמאים במגע עם הכירה, כי חיבורם מועיל להחשב ככלי אחד לענין טומאה, אבל רבי שמעון מטהר, כי סובר שאין חיבור מועיל לענין טומאה כלל.

כתבו התוס': דוקא בכגון שלל של כובסים וכלי הכירה, שכל כלי אינו נצרך לכלי האחר, אבל מקל של קורדום, כיון שהקורדום צריך למקל, שמא מודה רבי שמעון שנחשבים חיבור בשעת מלאכה. והרמב"ן כתב שגם במקל גחלק רבי שמעון (וכן צדד מדנפשיה השפת-אמת).

עוד פרשו: גם לרבי מאיר אין חיבור מועיל אלא מדרבנן, [ואין שורפים תרומה וקדשים בטומאה זו שעל ידי החיבור], ולכך אמר רבי מאיר שבטומאת אויר של כלי חרס, אין הכירה ובית הפך וכו' מטמאים זה מזה, שעשו חכמים היכר בדבר, להודיע שאין חיבור זה מועיל מן התורה.

וכן לענין שלל כובסים — אין נטהר בגד אחד על ידי הזאה על האחר, כפי ששינונו במסכת פרה. וכן לענין מקל בקורדום, אף על פי שהקורדום צריך למקל, אינו חיבור מהתורה לפי שאדם זורקו לאחר השימוש, הלכך אינם חיבור לענין הזאה. תוס'. ורעק"א נסתפק לומר שבגד שנטמא על ידי חיבור השלל, גם יכול להיטהר על ידי חיבור, שאם היוו על הבגד שנגעה בו טומאה, נטהרו גם השאר. וכן צדד בשפת אמת. ע"ש.

ישנם סוגי כלים שהם מהוים חיבור זה לזה מן התורה בשעת מלאכה, בין לענין טומאה בין לענין הזאה, (מפני שהם משמשים לאותה מלאכה וצריכים זה לזה. תוס') — מספורת (= מספרים) של פריקים ואיזמל של רהיטני (= מקצועה), אלא שחכמים גזרו אף שלא בשעת מלאכה, שיהיו חיבור לטומאה. וכן גזרו לענין הזאה שלא יהיו חיבור — אטו שלא בשעת מלאכה. (רבא).

א. כלים אלו הם מפוצלים, ומחוברים זה לזה במסמרים. ירושלמי פרק האורג; רמב"ם פרה יב, ד).

ומבואר ברש"י וברמב"ן (נה): שלאחר מלאכתם נוהגים להפריד החלקים זה מזה.

יש דברים שהם מהוים חיבור גמור זל"ז הן לטומאה הן להזאה, כגון הזוג והענבל שאין רגילים להפרידם זמ"ז. ע' להלן נה: וברמב"ן, וכ"כ הרמב"ם ועוד. וע' חו"א כלים טז, ג.

ב. לדעת רשב"א (מבעלי התוס'), שלא בשעת מלאכה, כיון שאינם חיבור מן התורה — כל חלק כשהוא בפני עצמו אינו מקבל טומאה כלל [— לדעת חכמים ולא לר' יהודה, במשנת כלים], אלא שאם נטמאו והופרדו ונתחברו שוב, חוזרים לטומאה ישנה. ובתוס' להלן (נה): נקטו עפ"י התוספתא, שכל חלק מקבל טומאה בפני עצמו.

דף מט

ע. א. באלו דברים טומנים את התבשיל בערב שבת?

ב. עורות ונסרים — האם הם מוקצים בשבת אם לאו? [מה דין העורות לענין קבלת טומאה?]

ג. מנין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת — כנגד מי?

א. שנינו במשנה: טומנים בכסות ובפירות, [ולתנא דבי אושעיא, דוקא בכסות ובפירות יבשים ולא בלחים. ומשמע שהוא חולק על משנתנו. תוס'. והרי"ד כתב שאין כאן מחלוקת, וגם משנתנו לא התירה אלא ביבשים], בכנפי יונה (= נוצות) ובנסורת של חרשים (= נגרים) ובנעורת של פשתן [דקה]. רבי יהודה אוסר בנעורת דקה ומתיר בגסה. וכן טומנים בשלחים (= עורות) ובגיזי צמר. וכן בתבן, בזגים, במוכים ובעשבים — כשהם יבשים (מ:).